

Norsk Studentunion
-stiftet 1936 -

Storgata 19, 0184 Oslo
Tlf: 22044950
Fax: 22244247
E-mail: nsu@nsu.no
Web: www.nsu.no

Norsk Studentunions innspill til varslet stortingsmelding om forskning

Norsk Studentunion
- Stiftet 1936 -

Norsk Studentunion 2008

NSUs innspill til varslet stortingsmelding om forskning

Norsk Studentunion er positive til at Kunnskapsdepartementet vil legge frem en ny stortingsmelding om forskning. En forskningsbasert utdanning er fundamentet for både demokratisk og økonomisk utvikling, og Norge trenger økt innsats innen forskning og høyere utdanning for å møte fremtidens utfordringer.

Vi håper stortingsmeldingen vil inneholde en offensiv opptrappingsplan for å nå målet om en forskningsinnsats på 3 % av BNP, sammen med en konkret formulert og fremtidsrettet rekrutteringspolitikk. NSU har identifisert fire hovedutfordringer for forskningssektoren: finansiering, rekruttering, organisering og internasjonalisering. Vårt innspill er derfor delt i fire delkapitler.

Finansiering

Da "Vilje til forskning", den forrige stortingsmeldingen om forskning, ble lagt frem i 2005 satte et samlet Storting et klart mål om at FoU-innsatsen i Norge skulle trappes opp fra 1,75 % til 3 % av BNP innen 2010, men målet er senere justert til 2020. Målet har bred politisk oppslutning, og NSU står sammen med hele forsknings- og høyere utdanningssektoren i arbeidet for å gjøre målet til virkelighet. For å nå prosentmålet trenger landet en konkret og forpliktende opptrappingsplan.

Basisbevilgning

For NSU er åpenhet og frihet prinsipper som også bør gjelde for *finansieringen* av forskning. Basisfinansieringen er grunnlaget for alt som gjøres av forskning og undervisning innenfor høyere utdanning i Norge. Derfor er basisbevilgningen en grunnleggende forutsetning for å nå de målene Regjeringen og Stortinget sammen har satt for norsk høyere utdanning og forskning. NSU er derfor av den oppfatning at basisbevilgningene må styrkes.

Det sektoren trenger er forutsigbarhet, stabile vilkår og en tydelig politisk satsning på gode forskningsmiljøer og solide undervisningstilbud over hele landet. Basisbevilgningen er den viktigste garantien for langsiktig utvikling av universiteter og høyskoler. Økonomiske rammer som gir gode vilkår for en forskningsbasert undervisning basert på institusjonell autonomi er en trygg investering i fremtiden, uavhengig av kortsiktige konjunkturer.

Midler til forskerrekruttering og -utdanning

Mer penger til forskerrekruttering og -utdanning kommer naturlig som en del av en økning av basisbevilgningene. NSU mener at øremerkede stipendiatstillinger bør være fullfinansierte. Bruken av øremerkede midler skal ikke svekke basisbevilgningen, som NSU mener er den viktigste inntektskilden til institusjonene. Bevilgninger kan imidlertid gis for å stimulere positiv aktivitet initiert av den enkelte institusjon.

Universitets- og høyskolerådets beregninger viser at en fullfinansiert stipendiatstilling koster 1 006 000 kr. Regjeringen har foreslått å øke satsen per stilling til 800 000 i statsbudsjettet for 2009, men forutsetter altså fortsatt at institusjonene skal delfinansiere sentrale stipendiatsatsninger. Stortingsmeldingen bør inneholde en prinsipiell vurdering av dette spørsmålet.

Samarbeid med næringslivet

NSU er positive til samhandling og samarbeid mellom academia og næringslivet. Dette er to viktige samfunnsområder som i stor grad er gjensidig avhengig av hverandre. At dette

samarbeidet er godt fritar ikke på noen som helst måte staten for å følge opp sine økonomiske forpliktelser overfor academia. Det er heller viktig at de styrker de økonomiske insentivordningene for samhandling, som for eksempel nærings-ph.d.-er. Det er også viktig at institusjonene blir tilført nok frie midler gjennom basisbevilgninger slik at de akademiske prioriteringene ikke går på akkord med hensynet til fri forskning på grunnlag av mulighetene for ekstern finansiering.

Det offentlige har ikke oppfylt sine forskningspolitiske forpliktelser idet forskningsbevilgningene over statsbudsjettet passerer 1 % av BNP. Myndighetene har et ansvar for å tilrettelegge for økt forskningsinnsats i nærings- og samfunnsliv. Alle vet at et kunnskapsintensivt næringsliv lønner seg på lengre sikt, men NSU har også tro på ordninger som gjør FOU-virksomhet attraktivt på kort sikt. Et viktig poeng er å gjøre det lettere og mer meningsfylt å rapportere om FOU-virksomheten som faktisk skjer. Tjenestesektoren har også et stort ubenyttet potensial for forskning og utviklingsarbeid. NSU ønsker også at man ser på hvorvidt SkatteFUNN fungerer etter intensjonene, for å vurdere eventuelle forbedringstiltak.

NFR og EU-midler

Norsk forskningsråd (NFR) har mange politisk styrte tematiske satsningsområder for forskning. Politisk styring av satsningsområder bør ta hensyn til nasjonale og internasjonale interesser. Vi mener at kriteriene for hva som er gode prosjekter må være åpne og synlige, slik at den offentlige diskusjonen om forskning kan forholde seg til et felles utgangspunkt.

Forsterkningsordningen for EU-midler har store konsekvenser for innretningen av norsk forskning. NSU håper at stortingsmeldingen vil inneholde en vurdering av effekten av det sterke fokuset på EUs rammeprogrammer. NSU mener at det uansett bør vurderes å opprette en tilsvarende ordning for prosjekter med NUFU-finansiering.

Regionale forskningsfond

NSU har tidligere uttalt seg kritisk om de regionale forskningsfondene som blir foreslått opprettet i statsbudsjettet, men innser at fondene kan bli viktige verktøy for å utvikle kontakten mellom de statlige høyskolene, instituttsektoren og næringslivet og lokalsamfunnet. En vellykket implementering av de regionale fondene avhenger av et godt samarbeid med NFR, og et generelt økt bevilgningsnivå til forskning.

NSU håper forslaget signaliserer et veivalg i forskningsfinansieringen. FoU-begrepet i høyskolene har lenge vært uklart, og en fordeling av midler til profesjonsrettet forskning og lokale utviklingsprosjekter basert på regionale strategier og høyskolenes behov kan kanskje bidra til en styrket forståelse av skillet mellom universiteter og høyskoler.

RBO

En eventuell åpning av rammen for den resultatbaserte omfordelingen av forskningsmidler (RBO) har vært diskutert i forbindelse med evalueringen av finansieringssystemet. NSUs prinsipielle syn er at kvantitative kriterier ikke er et ideelt utgangspunkt – verken for å måle kvalitet eller for å fordele midler. Vi mener det er viktig at finansieringssystemet både fremmer kvalitet og speiler viktige nasjonale målsetninger for forskningen. Derfor er det avgjørende at bruk av norsk som fagspråk og publisering/egenarkivering i åpne tidsskrifter/arkiv (Open Access) ikke blir straffet økonomisk.

Rekruttering

Forskerrekruttering er avgjørende for å nå målet om økt forskningsinnsats. I tillegg står Norge ovenfor et omfattende generasjonsskifte i UoH-sektoren, og det vil være stort behov for nyrekruttering for å fylle opp stillingene i årene fremover. NIFU STEP beregner aldersavgangen blant fast vitenskapelig personale i perioden 2002 – 2015 til vel 42 prosent ved universiteter og vitenskapelige høyskoler og nærmere 37 prosent ved statlige høyskoler¹.

For å nå 1 %-målet og være rustet til generasjonsskiftet vil man i følge beregninger gjort av NIFU STEP² trenge om lag 520 nye stipendiatstillinger per år frem til 2016. Regjeringens forslag om 166 stipendiatstillinger i 2009-budsjettet er dermed langt fra målet, selv om den økte satsen per stilling innebærer mindre belastning av institusjonenes basismidler. Samtidig ønsker NSU å påpeke behovet for å øke mengden postdoktorstillinger i Norge. Dette vil være avgjørende for å sikre at stipendiater som har levert sin doktorgrad har en mulighet til å fortsette ved institusjonen, og etter hvert bli fast ansatt.

Norsk Studentunion etterlyser et mer helhetlig fokus på forskning og academia som mulig karrierevei gjennom hele studieløpet, både på bachelor- og masternivå, og mener at dette er noe som bør vektlegges både nasjonalt og lokalt. Viktige tiltak er god informasjon og aktiv profilering overfor alle studenter for eksempel om muligheter i forhold til oppgaveskriving og karrierevei, samt gode tiltak i undervisningen der man får anledning til å kombinere teori og praksis. Førstehåndserfaring med å bruke relevante ”verktøy”, og mestring av dette, er viktig for at flere studenter skal vurdere academia som karrierevei. En økt satsning på dette vil også ha positive effekter på rekruttering fra flere grupper i samfunnet, spesielt overfor dem som i utgangspunktet ikke ville vurdert en akademisk karriere.

Forskningsbasert undervisning

Forskningsbasert undervisning er grunnlaget for all rekruttering til forskning. Forskere som underviser er elementært for å ivareta en kvalitativt god, kritisk og oppdatert utdanning. Faglig dyktige vitenskapelig ansatte er motiverende og viktig. Den sterkeste motivasjonen kommer fra faglig nysgjerrighet som vekkes gjennom å vise mulighetene og arbeidet ved forskningsfronten.

Norsk Studentunion mener at det viktigste tiltaket for å motivere flere studenter inn på en forskerkarriere, er å skape flere kontaktpunkter mellom forskning og undervisning. Gode fagmiljø er viktig for å tiltrekke seg faglig dyktige studenter, men det er av avgjørende betydning at studenter allerede på bachelornivå møter sammenhengen mellom teoretisk grunnkompetanse og forskningsfronten.

NSU ser, i likhet med Stjernøutvalget, problemet med at det knyttes større prestisje til, og er sterkere incentiver til forskning enn undervisning. Vi mener derfor at stortingsmeldingen bør komme med tiltak for å stimulere til økt innsats i undervisningen fra forskernes side. Et eksempel kan være å inkludere kursevalueringer og prestasjon i undervisning som en faktor for lønn og interne opprykk.

Studentaktiv forskning

Studentaktiv forskning er å involvere studenter i forskningsprosjekter parallelt med det ordinære studieløp. Gjennom å assistere i forskningsprosjekter får studenter større innsikt i

¹ NIFU STEP, skriftserie 25/2001, ”Rekruttering til undervisning og forskning til UoH-sektoren”, kap. 2.1

² NIFU STEP, rapport 12/2007, ”Forskerrekrutteringsbehov i Norge”, kap. 9.

både faglige problemstillinger og forskertilværelsen. På medisin og odontologi ved Universitetet i Oslo har man sett klare sammenhenger mellom studentaktiv forskning og søkingen til stipendiatstillinger. Norsk Studentunion mener Regjeringen må legge incentiver og føringer gjennom Norsk Forskningsråd (NFR) for å sikre flere møteplasser mellom studenter og forskningsprosjekter. Rekruttering av gode ph.d-kandidater avhenger av motiverte søkere. NSU ønsker å trekke frem forskerlinjer som et særlig godt tiltak for studentaktiv forskning.

Tiltak for kjønnsbalanse

Tall fra 2008 viser at 38 % av de vitenskapelige ansatte i akademia er kvinner, og at bare 18% av professoratene er besatt av kvinner³. Forskning viser at kvinner ikke føler seg invitert inn i forskningsmiljø og at flere menn i kvinnedominerte miljø avanserer lettere enn kvinner i mannsdominerte miljø. Kvinner er i flertall på lavere grad, men andelen minsker dramatisk på høyere gradsnivå. I 2007 var 60 % av studentene kvinner, mens 83 % av professorene var menn⁴.

Norsk Studentunion vil understreke at stortingsmeldingen bør presentere svært konkrete forslag til tiltak for å bedre kjønnsbalansen. Vårt inntrykk er at det er bred enighet i sektoren om at institusjonene har et stort medansvar for å sikre likestilling i akademia, men at et sentralt initiativ er viktig. Stjernøutvalget etterlyste med rette mer kunnskap om årsakene til frafall i doktorgradsutdanningene. NSU mener likevel at man allerede kan iverksette mange tiltak for å stimulere til økt gjennomføring både blant kvinner og menn.

NSU tror på en kombinasjon av aktiv rekrutteringspolitikk, bevisst ansettelsespolitikk og bærekraftig personalpolitikk, sammen med målrettede økonomiske ekstratiltak. Tiltak for å bedre kjønnsbalanse kan ta utgangspunkt i følgende ikke-prioriterte liste:

Rekrutteringspolitikk:

1. Planmessig erfaringsbygging for kvinnelige ph.d.-studenter, spesielt innrettet for å gi erfaring som kvalifiserer til videre karriere i akademia.
2. Mentorordninger for kvinnelige ph.d.-studenter og postdoktorer.

Ansettelsespolitikk:

3. Vekt på faglig utviklingspotensiale ved ansettelser.

Personalpolitikk:

4. Medarbeidersamtaler med karriereplanlegging og stimulering til søking på forskningsmidler.
5. ”Startpakke” bestående av drifts- og utstyrsmidler, lønnsmidler til forskningsassistent eller lignende for å gjøre etableringsfasen for nyansatte kvinner i vitenskaplige stillinger enklere.
6. Støttemidler til kvinner i ph.d.-stillinger som har redusert forskningsaktivitet knyttet til familieforhold og mobilitetshensyn.
7. Forlenget stipend for stipendiater som får barn i stipendperioden.
8. Kompensasjon for komitéarbeid.

Økonomiske ekstratiltak:

9. Øremerkede forskningsmidler til kvinner på professornivå gjennom NFR.

³ NIFU STEP - Kvinner i Forskning, nyhetsbrev, mars 2008

⁴ Kvinner i forskning, *Kjønnsbalanse i akademia – Gylne muligheter* (2007), kap. 2.2.

10. Sentrale likestillingspotter.

Minoriteter i akademia

Den gjennomgående tendensen er at høyere utdanning får flere søkere med minoritetsbakgrunn for hvert år som går. Fra 2003 til 2006 økte andelen elever med minoritetsbakgrunn som søkte seg til UiO med 7 %⁵. Ved årsskiftet hadde til sammen 459 600 personer i Norge innvandrerbakgrunn (ca. 381 000 innvandrere og 79 000 norskfødte med innvandrerforeldre), ifølge SSB⁶. For å bedre integreringen av denne heterogene gruppen er utdanning essensielt.

Prosjektet "Mangfold i fokus i akademia" har blant annet vært på 5 videregående skoler i Oslo for å snakke om høyere utdanning. Søknaden til UiO fra elever med minoritetsbakgrunn har økt med 130 %. Norsk Studentunion mener at alle høyere utdanningsinstitusjoner bør ha en handlingsplan for å bedre rekruttere minoriteter til alle fagområder. MiFA-prosjektet ved UiO er her et eksempel til etterfølgelse for de andre institusjonene. Norsk Studentunion mener også det er helt nødvendig at KD pålegger institusjonene å kalle inn kvalifiserte søkere til vitenskaplige stillinger med minoritetsbakgrunn til intervju.

Vurdering/opptak

Norsk Studentunion understreker at muligheten til å rekruttere gode kandidater avhenger av kvaliteten på utdanningstilbudet. Dermed er det viktig å ha et parallelt fokus på tiltak for å heve kvaliteten på utdanningene. Det er viktig å betrakte bachelor- og mastergraden både som selvstendige grader og som utdanningsløp der studentene utvikler seg jevnt underveis. For å både sikre kvalitet, rekruttere faglig fremragende kandidater til forskning og øke rekrutteringsgrunnlaget til forskning i fremtiden må alle studier på bachelor- og masternivå knyttes bedre opp mot forskningsvirksomheten.

Innenfor enkelte fagretninger er det i dag så liten rekruttering av norske kandidater at man i fremtiden står i fare for å mangle folk som kan drive fagfeltet videre i Norge. Norsk Studentunion ønsker at departementet utreder tiltak for å bedre dette, gjerne i sammenheng med tiltak for ansvars- og arbeidsfordeling for små og utsatte fag (se delkapittelet om organisering).

Faste stillinger

Selv om midlertidige stillinger kan være fristende å bruke i rekrutteringsøyemed og som en økonomisk sikkerhet for institusjonen, mener Norsk Studentunion at dette er noe man må bruke i minst mulig grad. Mange studenter velger arbeidslivet utenfor akademia fremfor en tilværelse som forsker nettopp av hensyn til stabilitet og sannsynligheten for en fremtidig arbeidsplass. NSU mener at flere faste stillinger er et viktig rekrutteringstiltak.

Norge trenger en forpliktende opptrappingsplan for forskning, og en rekrutteringspolitikk som hever statusen for høyere utdanning og forskning og gjør lønns- og arbeidsvilkårene i akademia mer attraktive. Men heller ikke her kan vi se for oss verken økt forskningsinnsats eller bedret rekruttering uten en styrket basisbevilgning og dermed en satsning på hele studieløpet.

⁵ <http://www.ssb.no/emner/04/02/utelstud/>

⁶ <http://www.ssb.no/emner/02/01/10/innvbef/>

Organisering

I Statsbudsjettet for 2009 varsler Regjeringen en klargjøring av kravene til forskningsvirksomhet og stabil forskerutdanning i kjølvannet av Stjernøutvalgets innstilling⁷. Arbeidsdeling, samarbeid og mer langsiktig styring og finansiering av sektoren løftes også frem som viktige stikkord. Norsk Studentunion ser med forventning frem til stortingsmeldingens behandling av disse temaene.

Samarbeid og arbeidsdeling

NSU er opptatt av å få mer og bedre samarbeid og arbeidsdeling i universitets- og høyskolesektoren. Samarbeid fordrer åpenhet og gjensidig respekt. Det er komplementære egenskaper og møter mellom ulike tradisjoner og metoder som skaper merverdi i samarbeidet. Samarbeid må være motivert av faglige hensyn og lokale prioriteringer, men økonomiske tilleggsbevilgninger kan fungere som en ekstra støtte og oppfordring.

Utvikling av sektoren fordrer en tydeligere grenseoppgang mellom universiteter og høyskoler. NSU er positive til at Regjeringen signaliserer en innskjerping av kravene til stabile forskningsmiljø i forhold til akkreditering. Akkrediteringskravene må speile det en forventer at et universitet skal produsere, både av uteksaminerte kandidater og forskning. Vi mener at alle er tjent med at debatten dreies fra institusjonstittel til innhold, og håper Regjeringens forskningsmelding kan danne et grunnlag for fruktbart samarbeid mellom ulike institusjonstyper – basert på likeverd og respekt, ikke likhet og assimilering.

Fragmentering og små og utsatte fag

Stjernøutvalget uttrykte bekymring for fragmentering og små og isolerte fagmiljø. NSU mener at grunnforskningen skal skje ved universitetene, og at forskerskoler må organiseres med utgangspunkt i et universitet. Vi mener også at en klarere fordeling av ansvaret for små og utsatte fag er viktig for å sikre at Norge ikke mister grunnleggende, kulturbærende forskningsmiljø. Denne typen samarbeid og arbeidsdeling avhenger av klare signaler og økonomisk oppmuntring og oppfølging.

Tid til forskning

Forskning og undervisning står i et gjensidig avhengighetsforhold, og kan ikke skilles fra hverandre. En undervisning uten basis i forskning skaper reproduksjon av eksisterende ideer og hindrer kritisk tenkning. Debatten om tid til forskning må ikke overskygge dette. Forenkling av administrative rutiner og redusert byråkrati må være virkemiddelet for å frigjøre tid til kjerneoppgavene. Basert på denne tankegangen ønsker NSU også å involvere alle ansatte ved sentre for fremragende forskning i undervisning og veiledning.

Spredning av forskningsresultater

For NSU er det et grunnprinsipp at offentlig finansiert forskning skal være offentlig tilgjengelig. Myndighetene og institusjonene har et felles ansvar for at forskningen som skjer i Norge blir åpent tilgjengelig for alle, og at den tas vare på for ettertiden. Nasjonale lisenser for forskningstidsskrifter, kombinert med et krafttak for egenarkivering i åpne institusjonelle arkiver (Open Access), vil være et kvantesprang på linje med opprettelsen av folkebibliotekene.

NSU mener at initiativer som Technology Transfer Office (TTO) er viktige virkemidler for å sørge for at alle forskningsresultater med et potensial for næringsmessig utnytting blir

⁷ Kunnskapsdepartementet: St.prp. nr. 1 (2008–2009), s. 14

videreutviklet og eventuelt patentert av utdanningsinstitusjonene. Videre er det viktig at utdanningsinstitusjonene fører en aktiv IP-politikk for å sikre at flest mulig kan dra nytte av forskningsresultatene. Det er et mål at forskningsresultater skapt ved utdanningsinstitusjonene i størst mulig grad spres og utnyttes effektivt til fordel for nærings- og samfunnsnivå.

Internasjonalisering

Institusjonenes ansvar for mobilitet

Norsk Studentunion slutter opp om målet om økt internasjonalisering, men etterlyser mer konkrete strategier for hva man ønsker å oppnå og hvordan. NSU mener at det er grunnleggende at utdanning skal knyttes til forskning – også når det gjelder internasjonalisering. Tiltak for å øke mobilitet og styrke det internasjonale kontaktnettet til institusjonene bør henge sammen med et mål om flere institusjonelle avtaler om utveksling av både ansatte og studenter. Mobilitet blant disse gruppene forsterker hverandre.

NSU er opptatt av innholdsperspektivet i internasjonaliseringsarbeidet. Økt internasjonal mobilitet stiller krav til at internasjonaliseringsarbeidet i større grad blir en integrert del av virksomheten ved universiteter og høyskoler. NSU er positive til videreføring av programmer som NUFU og NOMA. Vi observerer en politisk satsning fra departementets side på forskningssamarbeid med utvalgte regioner og land, og etterlyser parallelle satsninger på utdanningssamarbeid.

Samstemt for utvikling

I NOU 2008:14 ”Samstemt for utvikling? – Hvordan en helhetlig norsk politikk kan bidra til utvikling i fattige land” (Utviklingsutvalgets innstilling) er et helt kapittel viet kunnskapspolitikk. Grunnet for kunnskapsutvikling og institusjonsbygging i sør er tilgang til kunnskap.

I utredningen heter det blant annet at

[e]n mer samstemt kunnskapspolitikk vil etter utvalgets syn innebære å trappe opp den offentlige finansieringen av forskning og å prioritere høyere fattigdomsrelevant forskning og styrking av forskningsmiljø i utviklingsland.

(...)

Dersom Norge ønsker å ha en posisjon internasjonalt innen områder av spesiell relevans for utviklingsland som miljø, klima, energi og helse, må dette utløse nasjonale forskningsmidler for å sikre at den norske kunnskapsbasen videreutvikles og holder en tilstrekkelig kvalitet på sikt.

(NOU 2008:14, kap. 8.3.3)

Videre er et av Utviklingsutvalgets forslag til tiltak at

[n]orske myndigheter bør pålegge offentlige forskningsinstitusjoner og mottakere av offentlige forskningsmidler å gjøre forskningsresultater offentlig tilgjengelig ved å 1) legge ut publiserte artikler og resultater i fritt tilgjengelige elektroniske databaser (Open Access), tilsvarende det som nå gjøres i EU, USA og en rekke andre steder, og 2) lisensiere ut patentert teknologi på gunstige vilkår til lavinntektsland.

(NOU 2008:14, kap. 8.4.3)

NSU mener at den varslede stortingsmeldingen om forskning er en gylden anledning til å bidra til ”en helhetlig norsk politikk”. En målrettet satsning på Open Access-publiserings og fullfinansiering av NUFU-prosjekter vil ha positive konsekvenser både for norsk forskning og for utvikling i fattige land.